

порядку. Мета статево-рольового виховання полягала у підготовці учнів та учениць до визначених урядом в контексті домінуючих гендерних контрактів соціальних ролей у сім'ї і суспільстві (дівчата – робітниця соціалістичного народного господарства, які посприяють професійну зайнятість з материнськими обов'язками і побутовим обслуговуванням родини; хлопці – будівники соціалістичного господарства або захисники вітчизни в залежності від потреб часу та державних інтересів).

Використання гендерного аналізу дозволяє довести, що практика статево-рольового виховання у середніх навчальних закладах України в 1940–1950-х рр. створювала механізм закріплення дискримінаційного гендерного порядку для жіночої учнівської молоді, який полягав у подвійному навантаженні радянських жінок за рахунок однаково активної участі у виробничій і приватній сферах. Натомість в контексті статево-рольового виховання учнів-юнаків чоловіча і професійна роль подавалися як тотожні (ніякі чоловічі прояви, окрім професійних, ніде не декларувались), що призвело в результаті до повного витіснення радянського чоловіка-батька із сімейної сфери відносин.

Висновки. Вивчення проблеми статево-рольового виховання учнів у середніх навчальних закладах України в 1940–1950-х рр. з позиції гендерного підходу демонструє ефективність його застосування в історико-педагогічному дискурсі в цілому. Тому на сьогодні є вагомим підстави використовувати методику гендерного аналізу до вивчення історико-педагогічних процесів, оскільки це дає можливість переосмислити педагогічний досвід минулих поколінь через призму гендерної проблематики, а також деконструювати старі підходи до виховання учнів різних статей та описати новий порядок на засадах демократичного розвитку.

С. М. Гришак
*доцент, кандидат педагогічних наук, докторант
Херсонської державної університету*
**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ НА
ПОСТРАДІАНСЬКОМУ ПРОСТОРИ НАПРІКІНЦІ ХХ СТ.**

Актуальність дослідження. Після розпаду СРСР перед керівництвом нових держав стало завдання включення до світового співтовариства як рівноправних союзників, що обрали для себе демократичний шлях розвитку. Одним із пріоритетних напрямів державної політики була визначена інтеграція вітчизняної освіти до

європейського та світового освітніх просторів. Це передбачало прийняття незалежними державами тих стандартів, що відповідають принципам демократичного суспільства, одним із найважливіших яких є просування гендерної рівності в усі сфери життєдіяльності суспільства, і, відповідно, вимагало розповсюдження нової ідеології серед громадян. Становлення та розвиток гендерної освіти в пострадянських суспільствах у той час залежало від щереги передумов, пов'язаних із загальною економічною, соціальною, політичною ситуацією, що склалася в знов утворених державах колишнього СРСР після його розпаду в 90-х роках ХХ ст.

Теоретико-методологічне обґрунтування проблеми. Проблеми розвитку гендерної освіти в знов утворених державах висвітлюються в статтях та публікаціях О. Гапової, І. Чикалової (Білорусь); В. Бодруг-Лунгу, Л. Змунчили (Молдова); О. Здравомислової, А. Темкіної, І. Таліної (РФ); Т. Дороніної, Л. Смоляр (Україна); Е. Пичукане, М. Яркаускайте (країни Балтії); Н. Берекашвілі, А. Геворкян, Л. Рацулової (Закавказзя); Г. Ефендієвої, Ф. Касимової, Е. Файзуллаєвої, С. Шакірової (Середня Азія) та ін.

Мета дослідження полягає у висвітленні тих позитивних передумов, що склалися наприкінці ХХ ст. у пострадянських суспільствах, і які сприяли зміні гендерної ситуації та впровадженню ідеї гендерної рівності в освітнє середовище знов утворених держав.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Створення нових незалежних держав відбувалося на фоні трансформаційних процесів, які посилювали статеву дискримінацію та нерівність у міжстатевій взаємодії, що об'єктивно вимагало змін у ставленні суспільства до гендерних проблем. Всі сфери життєдіяльності пострадянських суспільств наприкінці ХХ століття характеризувалися посиленням гендерного дисбалансу, що виявлялося в фемінізації бідності, падінні трудової активності та конкурентоспроможності жінок в економічній сфері; витискуванні жінок, на відміну від чоловіків, із суспільного життя в сферу побуту, різкому зниженні їх соціального статусу в сфері соціальної; в низькому представництві жінок на ключових постах в органах законодавчої і виконавчої влади, загальної дефемінізації влади і політичній маргіналізації жінок – у суспільно-політичній.

Система освіти як один із найважливіших соціальних інститутів, що має задовольняти суспільні потреби і реагувати на всі зміни та процеси, які відбуваються у суспільстві, була повним відзеркаленням як наявних, так і прихованих форм гендерної нерівності і

дискримінації за ознакою статі, що існували на той час у пострадянських суспільствах.

Поряд із тим, у суспільствах пострадянського простору склалися позитивні передумови для зміни гендерної ситуації та впровадження гендерної рівності в освітнє середовище.

1) В соціально-економічній та політичній сферах спостерігається поступове нівелювання традиційної системи гендерних ролей, жінки починали освоювати чоловічі спеціальності та йти у владні структури.

2) Кожна з новоутворених держав колишнього СРСР заявила про прихильність до ідей демократії та соціальної справедливості, прислаившись до міжнародних конвенцій, пактів та угод, спрямованих на утвердження рівностей статей, що вимагало від їх лідерів впровадження гендерної рівності на рівні політики, зокрема й у системі освіти.

3) Масштабні реформи, що відбувалися в системі освіти пострадянських суспільств, виявили тенденцію пристосування національних освітніх систем до світових стандартів, приднання більшості країн до Болонської конвенції, інтеграції до єдиного освітнього середовища, і, відповідно, спричинило зіткнення з більш різнобічними за змістом попитів освітнього ринку. Це вимагало від молодих людей володіння більш універсальними здібностями, здатності виконувати ролі, не обмежені статевим приналежністю, і, в свою чергу, потребувало перегляду певних механізмів, які відбуваються в освітньому середовищі в процесі соціалізації молоді й які сприяють їх статовій диференціації та змушують дотримуватися статево рольового репертуару.

4) Наявність гендерних стереотипів щодо традиційних ролей чоловіка та жінки, що посилювали гендерний дисбаланс у пострадянських суспільствах і стримували розвиток особистості зокрема, та суспільства в цілому, потребувало активного втручання держави на рівні політики, особливо в освітній сфері, задля сприяння і розповсюдження гендерних знань серед населення, підвищення їх гендерної свідомості.

5) Створення національних механізмів по забезпеченню рівноправності, свідчило про стійку політичну волю влади щодо необхідності зміни гендерної ситуації в суспільствах, і потребувало від державних структур організації певних просвітницьких заходів по розповсюдженню гендерних знань задля усвідомлення населенням гендерної рівноправності як необхідної

умови розвитку країн, встановлення соціальної справедливості та демократії.

Висновки. Отже наприкінці ХХ ст. в пострадянських суспільствах склалася шерга позитивних соціально-економічних та суспільно-політичних передумов задля гендерних змін і розвитку гендерної освіти, серед яких: поступове нівелювання традиційної системи гендерних ролей в усіх сферах життєдіяльності суспільств; приєднання нових держав до міжнародних конвенцій, пактів та угод, спрямованих на утвердження рівностей статей; пристосування національних освітніх систем до світових стандартів; усвідомлення на рівні влади країн негативного впливу усталених гендерних стереотипів і стійка політична воля щодо необхідності зміни гендерної ситуації в суспільствах.

О. О. Костюк
аспірант

Національний університет «Острозька академія» **МЕТОД ФОТО-ГОЛОСУ ДЛЯ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У** **ВИЩІЙ ШКОЛІ (ДОСВІД КАНАДИ)**

Актуальність дослідження. Надання Україною питання гендерної рівності загальнодержавного значення зумовлює потребу в активізації гендерних досліджень, які б сприяли якісним змінам у досягненні рівного статусу та можливостей жінок і чоловіків в українському суспільстві. Відтак, перед вищою школою як науково-дослідницьким осередком актуалізується потреба забезпечити виконання фундаментальних та прикладних досліджень за гендерним напрямком. Однак, реалізація цього завдання ускладнюється цілою низкою труднощів, пов'язаних з неінституціоналізацією гендерних досліджень в Україні. Як наслідок, результати гендерних наукових розвідок найчастіше залишаються у колі дослідників цієї проблематики, і, відповідно, не в змозі підвищити гендерну обізнаність широкої спільноти. Крім того, напрацювання науковців з гендерних питань не враховуються належним чином особами на всіх рівнях державної влади, які безпосередньо уповноважені приймати рішення, котрі впливають на стан гендерної рівності в нашому суспільстві.

Теоретико-методологічне обґрунтування проблеми. Дієвим способом залучити громадськість до проведення гендерних досліджень й ознайомлення з їхніми висновками, а представників державної влади – до практичного втілення розроблених науково-практичних рекомендацій, є метод фото-голосу, який успішно